

KÓVÁRY ZOLTÁN, AZ SZTE TANÁRA ÉS A TROUSERS FRONTEMBERÉ

A pszichológusok közt rocker, a rockerek közt agyjas ember

Ha úgy tetszik, az alábbiakban egy rockzenésszel beszélgetünk Freudról és a hermeneutika kiemelkedő alakjáról, Gadamerrel, ha meg úgy, akkor egy pszichológussal John Lennonról és a skandináv garázsrock jeles képviselőjéről, Nicke Anderssonról. Ha pedig félretesszük a hangzatos félígazságokat, akkor Kóváry Zoltánnal csevegünk, akit sokan a Szegedi Tudományegyetem tanáraként, a pszichoanalízis és a művészetpszichológia szakértőjeként, sokan pedig a Trousers zenekar énekes-gitárosaként ismernek. Magazinunk szokás szerint az embert próbálja megismerni.

A PSZICHOLÓGUS

Kóváry Zoltán 2001-ben végzett a Debreceni Tudományegyetem pszichológia szakán. 2005-ben klinikai és mentálhigiénés szakpszichológusi képzettséget szerzett a SZOTE Klinikai Pszichológiai Tanszékén, és még ugyanabban az évben megkezdte doktori tanulmányait a PTE BTK Pszichológiai Doktori Iskolájában. A Szegedi Tudományegyetem oktatója, emellett klinikai területen is dolgozik, valamint szerkesztőbizottsági tagja a *Thalassa* utódjaként működő *Imágó Budapest* folyóiratnak. Művészetpszichológusként foglalkozott Csáth Géza, Salvador Dalí és Csontváry Kosztká Tivadar munkásságával is, a tudományterületről szóló könyve idén tavasszal jelenik meg.

az is igaz, hogy ez sok más területről ugyanígy elmondható, hiszen szexuálpszichológusokat sem képeznek.

– Azt nyilván mindenki sejtí, hogy nem műveket kritizálsz lélektani szempontból, de pontosan mégis mivel foglalkozol művészetpszichológusként?

– Olyan valóban nem művelek öncélúan, hogy „nézzük meg, mit jelent pszichológiailag egy mű”, mert azt senki nem gondolja, hogy egy alkotás pszichológiai rétegének feltárása egyenlő lenne az értelmezéssel. Freud egyébként időnként még hangoztatott ilyesmit, az

*Álomfejtés*ben például azt írja, hogy Hamlet vívódásának jelentését a pszichoanalízis tárta fel, mert korábban értelmezhetetlen volt, hogy miért kélekedik, az Ödipusz-konfliktus viszont megmagyarázza ezt. Szerinte Hamlet azért képtelen sokáig megölni az apja gyilkosát, mert Claudius

A hermeneutika a megértés és az értelmezés tudománya. A görög kifejezés az olümposzi istenek hírnöke, Hermész nevéből származik.

– Az utóbbi két évtizedben nagy divat lett a pszichológia, kis túlzással minden egyetemre készülő fiatal akar pár évig erre a szakra menni. Te viszont kerülőúton kötöttél ki ezen a pályán.

– Így van. Tizennyolc évesen még nem tudtam pontosan, mit akarok majd csinálni az életben, csak azt éreztem, hogy az irodalom, a filozófia, a szellemi dolgok érdekelnék. Ezért elmentem magyar szakosnak Szegedre, ahol aztán nagyon hamar találkoztam Freud, Jung és a pszichoanalízis más képviselőinek írásaival, és rájöttem, hogy ez való a leginkább nekem. Ott viszont akkor még nem volt pszichológia szak, én pedig harmad-negyedévesen már nem akartam félbehagyni a magyart, úgyhogy előbb befejeztem azt, és csak utána mentem el Debrecenbe levelezősnek pszichológiát tanulni. Ezután klinikai szakpszichológus lettem, de onnantól, hogy 2005-ben felvettek a doktori iskolába, fokozatosan kiérlelődött az is, hogy ez a két dolog, tehát az irodalom, vagy szélesebb értelemben a művészet és a pszichológia összetartozik bennem. Az érdekes az, hogy amikor először szóba került nálam a pszichológia, sokan kérdezték, hogy művészetpszichológiával akarok-e foglalkozni, ami ellen én tiltakoztam. Végül azonban mégis így alakult.

– Egy pillanatra még álljunk meg a pszichoanalízisnél. Sokszor tapasztaltam, hogy az analitikusokról még az egyetemi oktatók is óvatosan, ha nem egyenesen fenntartással beszélnek.

– A pszichoanalízis sokat vitatott irányzat, sőt többször el is temették, de visszajáró kísértet lett belőle. A hatása ma már vitathatatlan, mert 110 év alatt szervesen beleépült a kultúrába, és megváltoztatta azt, ahogy az emberről gondolkozunk. Engem azért fogott meg, mert az összes irányzat közül ez áll legközelebb a szellemi dolgokhoz, és Freud életművét egyszerűen lenyűgözőnek tartom. Sőt a hallgatóim egy része egyenesen azt mondja, hogy szerelmes vagyok belé... (nevet). De komolyra fordítva a szót, tényleg úgy gondolom, hogy az ő munkásságához senkié nem hasonlítható.

– Mondhatjuk akkor azt is, hogy különleges a szakterületed?

– A pszichoanalízis azért természetesen nagyon markáns irányzat a lélektanon belül. A művészetpszichológia viszont valóban nem nevezhető a legnépszerűbb és legjobban feltérképezett alkalmazási területnek, ilyen alapon tehát különlegesnek is mondható. Ennek az az egyik oka, hogy nem kifizetődő ezzel foglalkozni... (nevet) a másik meg az, hogy egy hihetetlenül komplex interdiszciplináris tudományról van szó. Ilyen szak nincs is az egyetemen, tehát művészetpszichológus úgy lesz az ember, hogy kinevezi magát. Bár

A ZENÉSZ

Kóváry Zoltán gyerekkora óta zenél, első együttese a *Rag Doll* volt testvérével, a *Ned*ből ismert Kóváry Péterrel. 2004-től öt éven át az Európában és az USA-ban is turnézó *Amber Smith*ben gitározott, 2005-ben pedig dalszerző-frontemberként megalapította saját, garázsrockot játszó zenekarát is *The Trousers* néven. A csapat több európai fesztiválon és klubban is sikerrel mutatkozott be, dalaik magyar, belga és svájci sikertákon is szerepeltek. Eddig két lemezük jelent meg, a 2008-as *Planetary Process* és a 2010-es *Soul Machine*, amelynek folytatásán jelenleg is dolgoznak.

A garázsrock
a hatvanas évek második
felében kialakult zenei műfaj,
amelyet szokás a punk
előfutárának is nevezni.
Legismertebb képviselői az Iggy
Pop vezette Stooges és az
MC5.

lényegében azt tette meg, amit ő gyerekkora óta akart tudattalanul. Ma viszont ezen már túlléptünk. A művészetpszichológián belül több szakterület is létezik, engem ezek közül az alkotó személyiségének elemzése érdekel. A kreativitás személyiségpszichológiáját vizsgálom, illetve azt, hogy miként lehet az alkotási folyamat és az alkotás személyes jellegzetességeit kibányászni a művész életrajzából a pszichobiográfia nevű módszerrel, amit Freud dolgozott ki 1910-ben a *Leonardo da Vinci egy gyermekkori emléke* című tanulmányában.

– *Ha utánanézés az ember, hamar feltűnik, hogy csupa elhunyt alkotóval foglalkozol. Kicsit olyan, mintha detektív munkát végeznél.*

– Valóban, a pszichobiográfiának van egy ilyen jellege. Freudot hasonlították is Sherlock Holmes-hoz, mert ő is apró, jelentéktelennek tűnő dolgokból mutatott ki elképesztően érdekes összefüggéseket. Leonardóról ebben a bizonyos tanulmányban például azt állapította meg, hogy sosem beszélt a gyerekkoráról, egyetlen esetet kivéve, és ebből egy egész elemzést bontott ki. A pszichobiográfia egyébként szinte kizárólag elhunyt művészekkel foglalkozik, és a kritikusok fel is szokták róni a terület képviselőinek, hogy rég halott alkotók életrajzában turkálnak ahelyett, hogy díványra fektetnék az élő művészeket, de ez nem ok nélkül van így. Egyrészt a művészek nem szeretnek díványra feküdni, mert ösztönösen érzik, hogy fokozott alkotóképességük a belső szabálytalanságaikban rejlik, és az analízis esetleg annyira átalakíthatná a személyiségüket, hogy egészségesebbek lennének ugyan, de el is apad a kreativitásuk. Másrészt egy kezelt személyről szóló tanulmányban nem írhatunk le olyan titkokat, amiket megoszt velünk, míg egy halott alkotóval nincsenek etikai problémák, mert csak amúgy is nyilvános források viz-

gálhatók vele kapcsolatban. Ez ráadásul arra is lehetőséget ad, hogy valaki más ellenőrizze, esetleg cáfolja az eredményeinket. Végül pedig az is fontos, hogy a kortárs művészetet soha nem lehet jól megítélni. Gadamernek igaza volt, amikor azt írta, hogy a megértés alapvető feltétele az időbeli távolság, mert a jelenben az esetleges és mellékes, de fontosnak tűnő dolgok elhomályosíthatják a lényegét. Nem véletlenül szokás mondani, hogy „majd az idő eldönti”, értékes-e egy mű.

– *Azért nekem a zenélő művészetpszichológustól mégiscsak muszáj megkérdeznem, hogy mi lesz a rockkal. Egyszer majd teszem azt Iggy Popot is úgy fogja elemezni valaki, mint te ma Dalit?*

– (nevet) Ez csak akkor derül ki. Bár a Beatlest mondjuk biztos fogják elemezni, hiszen őket már ma is tanítják. Ugyanakkor van egy gond: a zenében a kifejezésformák – a szöveget leszámítva – nem feleltethetők meg olyan egyértelműen a belső élményeknek, mint a festésznél és az irodalomnál. Amúgy is mindig kérdéses, hogy egy adott motívumban mennyire köszön vissza egy ábrázolási konvenció, és mennyire nevezhető a belső kivetülésének, így ezzel nagyokat lehet tévedni. Freud például azt gondolta, hogy Leonardótól a Szent Anna harmadmagával című képen Szűz Mária azért dajkálja Jézust a saját anyja, Szent Anna ölében ülve, mert a festő ezzel a szokatlan ábrázolásmóddal képezte le azt, hogy az édesanyja mellett volt egy nevelőnője is. Meyer Shapiro viszont később kimutatta, hogy Freud meggyőződésével ellentétben Leonardo idejében ez az ábrázolásmód egyáltalán nem volt ritka, tehát a képen csak egy konvenció jelenik meg. Igazán jól csak azokat lehet elemezni, akik túlléptek a konvenciókon, és sokkal személyesebb a kifejezésformájuk, például Dalit vagy Csontváryt. Mások-

nál sok a lehetőség a tévedésre, és ez a zenénél még fokozottabban igaz.

– *Akkor talán épp azért zenélsz, és nem festesz, mert azt olyan nehéz elemezni?*

– (nevet) Igen, lehet, hogy erről van szó, hogy azt inkább csinálom, és nem akarok annyira belehatolni. De azért érdekel a dolog, a Lennon-McCartney párossal például én is szeretnék majd egyszer foglalkozni, mert ők nagyon jó példái a közös kreativitásnak: együtt rendkívül meghatározó dolgokat hoztak létre, külön-külön viszont már kevésbé igaz ez rájuk.

– *Ha már itt tartunk: mércéje egy zenésznek az, hogy mennyi emberhez jutnak el a dalai?*

– Valahol igen. Ugyanakkor a kreativitásnak vannak olyan komponensei, amik túlmutatnak az egyéni tulajdonságokon. Egy kisvárosban például lehet az ember akármi-lyen kreatív, nincs annyi lehetősége kibontakozni, mint egy kulturális központban, és az is előfordul, hogy valaki abban a korban nem tud visszhangot kelteni, amikor él. Bár pont a popzenében nehéz olyat alkotni, ami csak később csapódik le, hiszen ott a lényeg éppen a populáris jelleg. A sikeres popzenészeknél viszont jelen van az örök paradoxon: az átlagosságtól akarnak elszakadni, mégis a közönségüktől függenek.

– *Rólad azonban ez nem mondható el, hiszen neked nem a zenei karrieredtől függ a mindennapi életed.*

– Így van, és én ezt jónak is tartom, mert nagyon nagy szabadságot ad az, hogy a zene számomra nem megélhetési kérdés. Több pályatársamat is láttam kényszerű kompromisszumot kötni, ami egy ideig működött, de aztán kifutott, és akkor az egész karrierjük ment a spájzba. Nekem szerencsére

nem kell megalkudnom. Sokkal többet is jelent számomra egy-egy pozitív visszajelzés, mint ha több száz-ezer forintot keresnék ezzel. Az előző lemezünkről például majdnem megvettek két számot Amerikában egy sorozathoz, illetve egy reklámhoz. Végül ugyan mást választottak, de ott voltak az én szerzeményeim is az esélyesek között. Vagy említhetem azt is, hogy a Trousers következő lemezén játszani fog egy gitárszólót Nicke Andersson, a néhány éve feloszlott svéd Hellcopters frontembere, aki ennek az egész garázsrock-szintérnek az egyik legfontosabb alakja, és nem hiszem, hogy bármilyen vacak dalban vállalna vendégszereplést. Ráadásul ezzel párhuzamosan egy lelkes kinti barátunk abban is igyekszik segíteni, hogy Svédországban is bemutatkozhatunk. Nekem ezek a dolgok a fontosak.

– *És mi lenne, ha most ezzel a svédországi lehetőséggel kapna egy akkora lökést a zenekar szekere, hogy lehetnél akár főállású rockzenész is?*

– Elképzelhető, hogy kivennék egy év fizetés nélküli szabadságot, és megnézném, milyen az, mert érdekelne, milyen „csak” rockzenészként élni. Később viszont lehet, hogy azt mondanám, nem nekem való ez, mert számomra a kutatói tevékenység, a tanulmányírás, az előadástartás is fontos. Bármilyen mély dolog is a rockzene, ez a gondolatiségnek egy olyan szintje, ami ott azért nem érhető el. Nekem a kettő együtt fontos, mert mást kapok az egyikőtől, és mást a másiktól. A rockzene inkább az ösztöneimnek szól, a pszichológia pedig az intellektusomnak.

– *Ha jól sejtem, ez a kettősség tükröződik a zenekari becenevedben, a Dr. Buffalóban (Dr. Bölény) is. Viszed magaddal a bölényt az egyetemi előadóterembe, a doktort pedig a színpadra?*

– (nevet) Valamennyire biztos igaz, hogy ezek az identitások az ellenkező területen is érvényesülnek, hiszen hallom például, hogy a hallgatók szoktak maguk között Rocker Zolinak nevezni, és hasonlók. A pszichológusok között én vagyok a rocker, a rockerek közt meg az agyas ember, de ez nem is baj, mert én mindig a határmezsgyén éreztem magam igazán jól. Arthur Koestler azt mondta, hogy az alkotásban az egymástól távol álló dolgokat kell közös nevezőre hozni, és szerintem nálam ez a két dolog, a pszichológia és a rockzene meg is termékenyíti egymást. Valahol persze talán akadályozzák is, mert ha nem lenne az egyik, akkor lehet, hogy a másikba több energiát tudnék fektetni, de hát ez már csak így alakult. ▽

Bus András